

TŁUMACZENIA
MONUMENTA AERE PERENNIOIRA

ELŻBIETA ŁOSKA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

USTAWA JULIJSKA O PRZEMOCY PRYWATNEJ
7 TYTUŁ 48 KSIĘGI DIGESTÓW
TEKST – TŁUMACZENIE – KOMENTARZ

Tytuł *ad legem Iuliam de vi privata* stanowi kontynuację zagadnień omawianych w poprzednim tytule *ad legem Iuliam de vi publica* i zawiera zbiór komentarzy w związku z ustawą wydaną zapewne w 17 r. p.n.e. na wniosek princepsa Oktawiana. Kara określona za użycie przemocy prywatnej prawdopodobnie znajdowała zastosowanie też w przypadku użycia przemocy publicznej. W literaturze jest sporne czy faktycznie były to dwie ustawy, czy podział na dwie ustawy został dokonany przez kompilatorów justyniańskich.

Vis, o której mowa w tych ustawach, obejmuje rozmaite stany faktyczne i dotyczy karalności takiego deliktu, który został popełniony w specyficznych okolicznościach (przy użyciu broni, przy pomocy grupy uzbrojonych ludzi lub polega na usiłowaniu wywołania buntu). Przeciwno takiej *vis* właśnie dozwolona była reakcja, ponieważ tak rozumiana *vis* stała w opozycji do *ius*.

DIGESTA IUSTINIANI AUGUSTI
AD LEGEM IULIAM DE VI PRIVATA

D. 48,7,1pr. (*MARCIANUS libro quarto decimo institutionum*): De vi privata damnati pars tertia bonorum ex lege Iulia publicatur et cautum est, ne senator sit, ne decurio, aut ullum honorem capiat, neve in eum ordinem sedeat, neve iudex sit: et videlicet omni honore quasi infamis ex senatus consulto carebit.

1. Eadem poena adficiuntur, qui ad poenam legis Iuliae de vi privata rediguntur, et si quis ex naufragio dolo malo quid rapuerit.

2. Sed et ex constitutionibus principum extra ordinem, qui de naufragiis aliquid diripuerint, puniuntur: nam et divus Pius rescripsit nullam vim nautis fieri debere et, si quis fecerit, ut severissime puniatur.

D. 48,7,2 (*SCAEVOLA libro quarto regularum*):

Hac lege tenetur, qui convocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur pulsaretur, neque homo occisus erit:

D. 48,7,3 pr. (*MACER libro primo publicorum*):

Nec interest, liberos an servos et suos an alienos quis ad vim faciendam convocaverit.

1. Nec minus hi, qui convocati sunt, eadem lege tenentur.

2. Sed si nulli convocati nullique pulsati sint, per iniuriam tamen ex bonis alienis quid ablatum sit, hac lege teneri eum qui id fecerit.

D. 48,7,4 pr. (*PAULUS libro quinquagesimo quinto ad edictum*):

Legis Iuliae de vi privata crimen committitur, cum coetum aliquis et concursum fecisse dicitur, quo minus quis in ius produceretur.

1. Et si quis quaestionem de alterius servo habuisset: et ideo moderatius edicto praetoris de iniuriis utendum esse Labeo ait.

DIGESTA JUSTYNIANŃSKIE *DO USTAWY JULIJSKIEJ O PRZEMOCY PRYWATNEJ*

D. 48,7,1 pr. (MARCIANUS w księdze czternastej *Instytucji*): Zasądzonemu z powodu przemocy prywatnej na podstawie ustawy julijskiej konfiskuje się jedną trzecią majątku i postanawia się, aby nie został senatorem ani dekurionem ani nie objął jakiegokolwiek urzędu, ani nie zachował swojego stanu, ani nie był sędzią: i oczywiście każdą godność utraci na mocy uchwały senatu, jakby był pozbawiony czci obywatelskiej. 1. Taką samą karę ponoszą ci, którzy podlegają karze z ustawy julijskiej o przemocy prywatnej i jeśli ktoś z wraku coś ze złym zamiarem zrabuje. 2. Lecz na mocy konstytucji cesarskich poza porządkiem są karani i ci, którzy z wraków cokolwiek zabiorą: ponieważ i boski Pius odpowiada reskryptem, że żadna przemoc nie powinna być czyniona żeglarzom i, jeśli ktoś [to] uczyni, aby najstrożej był ukarany.

D. 48,7,2 (SCAEVOLA w księdze czwartej *Reguł*): Tej ustawie podlega i ten, kto zwoławszy ludzi stosuje przemoc, na skutek której ktoś zostałby wychłostany i pobity, nawet jeśli człowiek nie zostałby zabity.

D. 48,7,3 pr. (MACER w księdze pierwszej *O postępowaniu karnym*): Nie ma różnicy, czy ktoś zwoła do stosowania przemocy wolnych czy niewolników swoich czy cudzych. 1. Nie mniej ci, którzy zostali zwołani, tej samej ustawie podlegają. 2. Lecz i jeśli i nikt nie był zwołany ani bity, jednak coś z cudzych dóbr zostałyby bezprawnie zabrane, tej ustawie podlega ten, kto to uczyni.

D. 48,7,4 pr. (PAULUS w księdze pięćdziesiątej piątej *Komentaria do edyktu*): Zbrodnia z ustawy julijskiej o przemocy prywatnej jest popełniana, gdy o kimś się mówi, że zwołał tłum i zbiegowisko, aby ktoś nie był doprowadzony *in ius* [przed pretora]. 1. I jeśli ktoś poddałby przesłuchaniu cudzego niewolnika: i z tego powodu Labeo mówi, że należy zastosować łagodniejszy edykt pretora o zniewagach.

D. 48,7,5 (*ULPIANUS sexagensimo nono ad edictum*):

Si quis aliquem deiecit ex agro suo hominibus congregatis sine armis, vis privatae postulari possit.

D. 48,7,6 (*MODESTINUS libro octavo regularum*):

Ex senatus consulto Volusiano, qui improbe coeunt in alienam litem, ut, quidquid ex condemnatione in rem ipsius redactum fuerit, inter eos communicaretur, lege Iulia de vi privata tenentur.

D. 48,7,7 (*CALLISTRATUS libro quinto de cognitionibus*):

Creditores si adversus debitores suos agant, per iudicem id, quod deberi sibi putant, repscere debent: alioquin si in rem debitoris sui intraverint id nullo concedente, divus Marcus decrevit ius crediti eos non habere. verba decreti haec sunt. „optimum est, ut, si quas putas te habere petitiones, actionibus experiaris: interim ille in possessione debet morari, tu petitor es”. et cum Marcianus diceret: „vim nullam feci”: Caesar dixit: „tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur? vis est et tunc, quotiens quis id, quod deberi sibi putat, non per iudicem repscit. non puto autem nec verecundiae nec dignitati nec pietati tuae convenire quicquam non iure facere. quisquis igitur probatus mihi fuerit rem ullam debitoris non ab ipso sibi traditam sine ullo iudice temere possidere, eumque sibi ius in eam rem dixisse, ius crediti non habebit”.

D. 48,7,8 (*MODESTINUS libro secundo de poenis*):

Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupet, hac lege tenetur et tertia parte bonorum multatur et infamis fit.

D. 48,7,5 (ULPIAN w księdze sześćdziesiątej dziewiątej *Komentaria do edyktu*): Jeśli ktoś kogoś wygna z jego gruntu przy pomocy ludzi zgromadzonych bez broni, może być pozwany [o użycie] przemocy prywatnej.

D. 48,7,6 (MODESTYN w księdze ósmej *Reguł*): Z *senatus consultum Volusianum* [wynika, że] ustawie julijskiej o przemocy prywatnej podlegają ci, którzy nieuczciwie porozumieją się co do cudzego sporu, aby zostało między nich podzielone to, co będzie świadczono w wyniku zasądzenia przez pozwanego.

D. 48,7,7 (CALLISTRATUS w księdze piątej *O postępowaniach sądowych*): Wierzyciele, jeśli prowadzą proces przeciw swoim dłużnikom, tego, co uważają za sobie należne, powinni żądać przez sędziego: prócz tego, jeśli wejdą w majątek dłużnika bez niczyjego pozwolenia, boski Marek [Aureliusz] przepisał dekretem, aby stracili prawa wierzycieli. Słowa dekretu są takie: „Najlepiej jest, abyś, jeśli o czymś mniemasz, że masz [co do tego] żądanie, dochodził praw skargami: tymczasem ów [dłużnik] powinien pozostawać w posiadaniu, ty stań się stroną wnoszącą żądanie” i gdy Marcjanus powiedział „nie dopuściłem się żadnej przemocy”, Cezar powiedział: „czy uważasz, że przemoc jest tylko wtedy, gdy ludzie zostają zranieni? Przemoc jest i wtedy, ilekroć ktoś tego, o czym mniema, że mu się należy, dochodzi nie przez sędziego. Uważam zaś, że czynienie czegoś bezprawnie nie jest zgodne ani z twoją czcią, ani godnością, ani poczuciem obowiązku. Jeśli zostanie mi udowodnione, że ktokolwiek bez żadnego sądu pospiesznie wszedł w posiadanie jakiejś rzeczy dłużnika, nie przez niego samego mu wydanej, i sam będzie sobie przyznawał prawo do tej rzeczy, nie będzie miał prawa wierzyciela.

D. 48,7,8 (MODESTYN w księdze drugiej *O karach*): Jeśli wierzyciel bez upoważnienia sędziego zajmie rzecz dłużnika, podlega tej ustawie i jest karany konfiskatą jednej trzeciej majątku i staje się infamowany.

KOMENTARZ

Ad D. 48,7,1 pr. Karą wynikającą z *lex Iulia* była konfiskata jednej trzeciej majątku i ograniczenia w dostępie do urzędów – takie, jakie wynikają z obciążenia infamią.

Infamia mogła być wynikiem zasądzenia z niektórych skarg w procesie cywilnym (*furtum, rapina, actio doli*) lub wyroku w procesie karnym. Mogła też być skutkiem popełnienia czynu hańbiącego (np. dezercji). Powodowała niemożność wzięcia udziału w niektórych czynnościach prawnych. Infamis nie mógł pełnić funkcji świadka mancytacji, nie mógł też sprawować opieki.

Być może ustawa zawierała także zakaz zajmowania miejsc w teatrze w rzędach przeznaczonych dla wyższych stanów – tj. senatorskiego i ekwickiego – dla osób skazanych na skutek jej zastosowania. Sformułowanie *in eum ordinem sedeat* można rozumieć wtedy dosłownie.

Ad D. 48,7,1,2 Zabieranie jakichkolwiek dóbr z wraków zostało zakazane konstytucją Antoninusa Piusa, zatem raczej nie pochodzi z tekstu samej ustawy. Ci, którzy dopuścili się tego typu postępków byli karani w postępowaniu *extra ordinem*.

Ad D. 48,7,2. Fragment niemal identyczny z D. 48,6,10,1 – tam jest on przypisywany Ulpianowi. Nawet jeśli przemoc nie zostałaby zastosowana ze skutkiem śmiertelnym, sprawca powinien zostać ukarany.

Ad D. 48,7,3 pr. Karane były osoby, które zwołały grupę ludzi w celu stosowania przemocy, niezależnie od tego, jaki był status członków tej grupy. Karany był ten kto zwołał grupę – jest to jednoznaczne w przypadku niewolników, którzy byli zbrojnym ramieniem właściciela – nie byli traktowani jako podmiot prawa, ani prywatnego, ani publicznego. Jednak kiedy do użycia przemocy ktoś wezwał osoby wolne odpowiadał i on, i te wezwane osoby.

Ad D. 48,7,3,1. Karze z ustawy podlegał nie tylko ten, kto zwołał buntownicze zgromadzenie, ale także wszystkie osoby, które w nim uczestniczyły.

Ad D. 48,7,3,2. Osoba, która bezprawnie zabrała cokolwiek z cudzych dóbr była karana na podstawie *lex Iulia*, nawet jeśli nie uczyniłaby tego z pomocą innych osób, ani nie wyrządzając nikomu szkody cielesnej.

Ad D. 48,7,4 pr. Na mocy *lex Iulia* karane były również działania zmierzające do niedopuszczenia pozwanego do udziału w procesie, uniemożliwiając mu w jakikolwiek sposób dotarcie przed oblicze urzędnika sprawującego jurysdykcję (pretora, edyla kurulnego lub namiestnika prowincji). Podany we fragmencie przykład zwołania w tym celu zbiegowiska nie wyczerpywał prawdopodobnie możliwych stanów faktycznych.

Ad D. 48,7,5. Jest to stan faktyczny, który umożliwia uzyskanie od pretora interdyktu *unde vi*. Był to interdykt z grupy *recuperandae possessionis*, tj. służący do odzyskania utraconego posiadania. Osoba, która została wyzuta z posiadania gruntu przy użyciu siły mogła się zwrócić do pretora o udzielenie jej ochrony interdyktalnej, o ile tylko była posiadaczem niewadliwym, tzn. nie uzyskała posiadania od poprzednika *vi clam precario*. Zatem w tym przypadku posiadacz mógł zastosować interdykt, jak i wystąpić do sądu z oskarżeniem o stosowaniu przemocy.

Ad D. 48,7,6. *Senatus consultum Volusianum* rozszerzało stosowanie *lex Iulia* na przypadki, kiedy ktoś usiłuje wykorzystać toczące się postępowanie sądowe dla swoich celów. Może tu chodzić o sytuację, kiedy ktoś przyłącza się do sporu po którejś ze stron i świadczy na jej korzyść, pod warunkiem, że owa strona podzieli się z nim zyskami osiągniętymi dzięki wygraniu sporu.

Ad D. 48,7,8. Wierzyciele, którzy dochodzili swoich praw omijając procedurę sądową i sami zaspokajali się z majątku dłużnika, także podlegali regulacji *lex Iulia*. Byli zatem karani utratą czci obywatelskiej i konfiskatą 1/3 majątku.